

578
MAIG
2019

E-ISSN 2014-0843
D.L.: B-8438-2012

opini3n

AMENACES REALS I VIRTUALS: L'Europa vulnerable a la desinformaci3

Carme Colomina, investigadora, CIDOB

La precampanya electoral europea d'aquest 2019 va començar abans d'hora a Hongria. A finals de febrer, el govern de Viktor Orbán va desplegar tanques publicitàries, anuncis en premsa i publicacions a la pàgina oficial de Facebook de l'executiu hongarès, amb la imatge del president de la Comissió Europea, Jean-Claude Juncker, i la del milionari George Soros (la bèstia negra a la retòrica populista d'Orbán) acusant-los de conspirar per obrir les portes d'Europa a la immigració descontrolada. Ni el missatge ni la personificació dels culpables eren nous però, per primera vegada, Brussel·les va sortir de la seva no confrontació habitual i va acusar el govern hongarès de difondre *fake news* (un concepte que ja forma part tant del vocabulari diari com del catàleg d'armes verbals llançables contra qualsevol atac o dissensió política). La Comissió va posar en marxa, en qüestió de dies, **una contracampanya** titulada «Els fets importen» refutant, un per un, els arguments d'Orbán.

Les institucions europees portaven mesos debatent i desplegant estratègies per minimitzar els efectes de la desinformació a les eleccions al Parlament Europeu. En l'últim any s'han presentat codis de bones pràctiques per coresponsabilitzar els gegants tecnològics en el control del contingut disruptiu que es multiplica a través de les xarxes socials, i s'han anunciat noves iniciatives de col·laboració entre institucions i estats membres per establir un sistema d'alerta ràpida per a la detecció i reacció davant l'aparició de campanyes desinformatives. I, malgrat tot, el primer desafiament públic va sortir, precisament, d'un govern comunitari.

La desinformació no és una amenaça que ve de l'exterior. És ja una realitat interior. És la conseqüència, no la causa, de la transformació de l'esfera pública europea; d'unes fronteres cada vegada més difuses entre fets i opinions; entre la capacitat disruptiva de l'exterior i el poder d'amplificació dels actors interns. L'esfera pública europea s'ha tornat més complexa, saturada per la quantitat d'informació -veraç o no- a l'abast, amb més actors difonent relats sovint divergents i més canals de difusió. La conversa política i social s'ha fet també més sorollosa. I aquesta creixent irrellevància de la veritat factual en el discurs públic ha acabat alterant el procés democràtic de formació de les opinions.

De la mateixa manera que l'escena política europea, també l'esfera pública s'ha fragmentat i segmentat. La concatenació de crisis de l'última dècada va accelerar el procés d'uropeïtzació de la ciutadania de la Unió Europea. El debat públic so-

bre la realitat comunitària va augmentar i es va fer més present però, alhora, també es va fer més dispar. La desafeció política va anar tensant la discussió pública i va crear les condicions perfectes per a la irrupció i amplificació de narratives antieuropees. Potser la informació és falsa, però la polarització que alimenta és real. El suport populista i el sentiment *antiestablishment* han anat sumant guanys electorals en un sistema polític que, d'un temps ençà, s'ha convertit en terreny inestable.

L'Europa tecnocràtica, la de la legitimació pels resultats, s'ha sentit desarmada, vulnerable, davant la nova política de les emocions que va irrompre, en la seva realitat més propera, el 2016 amb la victòria del Brexit i l'arribada de Donald Trump a la Casa Blanca; però també amb la constatació d'una nova desconfiança pública i la irrupció en el debat polític i mediàtic de narratives alternatives sobre el conflicte d'Ucraïna, que van canviar completament la relació entre la Unió Europea i Rússia. Aquell mateix any, en la nova **Estratègia Global de la UE** que va presentar el Servei d'Acció Exterior de Federica Mogherini, Rússia va deixar de ser un «soci estratègic» per passar a ser considerada un «desafiament estratègic».

La informació i les narratives compartides són una precondició del discurs públic democràtic que ara es fragmenta en bombolles de suposades veritats compartides (només dins de cada grup). Les xarxes socials van obrir l'esfera pública a noves veus, especialment a aquelles que desafiaven *l'statu quo* o que, tradicionalment, s'havien sentit infrarepresentades en el debat mediàtic. Però, en aquesta nova comunicació de 140 caràcters que afavoreix els missatges curts, simples, emocionals o sorprenents, les xarxes van actuar també com a càmeres de ressonància que reafirmen postures en la conversa digital. L'impacte en el sistema democràtic de **la postveritat es va traduir en postconfiança** institucional, en recel respecte a tots aquells intermediaris que havien exercit el monopoli de la interpretació de la realitat. I, no obstant això, és difícil poder provar una relació de causalitat entre els intents per alterar l'opinió pública i els canvis en el comportament dels ciutadans.

Com pot la Unió Europea abordar un problema que es percep amb graus diferents de preocupació entre els seus estats membres, diferents avaluacions de risc, i que s'aborda amb un enfocament diferent sobre com fer front a l'amenaça? Com es pot legislar contra la desinformació sense danyar la llibertat d'expressió?

La desinformació, o millor dit l'estratègia sobre com fer front a aquesta nova realitat, confronta la Unió Europea amb alguns dels seus dilemes interns més recurrents: les diferents visions de drets, valors i prioritats polítiques que convergeixen sota el paraigua comunitari. L'equilibri entre la llibertat d'expressió i el dret a estar degudament informat és un d'aquests dilemes. El Tribunal Europeu de Drets Humans ha declarat inequívocament que els governs (i, per extensió, la UE) no poden silenciar un discurs pel fet que estigui «qüestionant l'opinió oficial», tenint en compte que un dels principals objectius de la llibertat d'expressió és, precisament, protegir els punts de vista de les minories capaços de contribuir a un debat sobre qüestions d'interès general.

De moment, la Unió Europea ha concentrat els esforços, principalment, en promoure la responsabilitat de les plataformes en línia i ha deixat en mans dels estats membres qualsevol iniciativa concreta de legislació. Mentrestant, la pregunta de per què la difusió d'informació falsa sembla ser una estratègia tan atractiva en el nostre entorn actual està encara per resoldre.